

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás
Tárv
792
Newslet Színház
Idő
1837: 1913
Személy
Helyszám

Szerző: Hegyi Ö.

Cím: Bucsú az öreg Nemzetitől.

Forrás: Magyarország

Bp.

1913 VII. G.

(Hely)

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Bucsú az öreg Nemzetitől.

A Nemzeti Színház erektjei.

Budapest, július 5.

Jövő héten ülést tart az új Nemzeti Színház építőbizottsága és értesülésünk szerint augusztus végén vagy szeptember elején megkezdik az öreg Nemzeti lebontását.

Két év híján nyolczvan esztendő dicsőséges emléke vész el Pest szívéből. Leomlanak a barna kövek, melyeket a nemzet lelkesedése emelt itten, hogy lenne állandó hajléka az ország fővárosában a koldus sorban tengődő magyar színészetnek és hirdetnék színpadjáról a magyar szót, a magyar érzést, magyar erkölcsöket, a józiséget és az ösök tiszteletét. S a Nemzeti Színház dicsőségben teljesítette nagyszerű feladatát. A verejték, mit hullattak köveire a «nemzet napszámosai», színészek és mágánok, czivisek és delnők, megfogant hideg kőben és diadalt termett. S nyilik im a új korszaka az ország első, nem időben, de főnségben első, színpadának, új hajlékban, mely disze lesz a fővárosnak, méltó Budapest hez, a mai művészetkedvelő nemzedékhez, Nemzeti mai gárdájához s a nagy multhoz é a Nemzeti Színház hivatásához. Aggok, kik látátok az első Nemzeti Színházat, férfiak, nők, kik örvendeztetek negyvenhárom év előtt mikor új ruhát öltött ez a színház, ti örgek, kik hallottátok itt a magyar színész hőskorának napjait s ti ifjak, kiknek lelkébe a kegyelet emlékezése, jöjjetek bucsú az öreg, halódó muza-csarnoktól! Mi megte tülk s a könyvet nem titkoltuk.

Julius 7-én nyolczvan esztendeje, hogy a kassai színtársulat drámai része, annyi társulat ke-serves próbálkozása után, jött meghódítani a magyar szónak magyarok fővárosát. Velük kezdődik voltaképpen a mai Nemzeti Színház története. Művészei: Lendvay és neje, Laborfalvi Róza, Egressy, Fánocsy, Megyeri, Szentpétery, Bartha, Udvarhelyi, Szilágyi, Telepy, első tagjai lesznek a Nemzetinek és együtt a társulat már 1833-ban Nemzeti színésztársaság, Pest megyei rendeznek jóvoltából. A régi vágy, hogy Pesten állandó színházat építsenek a magyar színészeknek, elemi erővel tört ki a lelkekből. Jáltán a kitünő magyar színészeknek, kik Budán játszottak Fáy és Döbrentey táblabíró uraimék, lelkes igazgatása alatt. Sietősen gyültek az addig csepegő adományok; Fáy jegyzéke szerint a pesti izraeliták is adakoztak 1777 forint 30 krajczárt. Széchenyi az állandó színházat a felső Dunaparton, a nádor által átengedett telken, a Nákó-ház mellett akarta felépíttetni. Kedvezőbbnek találtatott azonban Grassalkovich herceg adománya: a Hatvani-kapun túl lévő telek, a Kerepesi-ut és az Országut sarkán. Eltűntek már akkorra a Belváros, a régi Pest falai, melyek elsőben Mátyás király idejében épültek, a kapukat is leszedette II. József, Pest kiterjeszkedett a Lipót- és Józsefváros felé s az Országut (a mai Muzeum- és Károly-körut), mely a hajóhidba torkolt, egyik legforgalmasabb útja volt a balparti városnak. A pesti magyar színészet előidejéből való emlék is vonzotta ide a Nemzeti Színházat:

a Beleznay-kert, amely az Óspacsirta-utca (ma Esterházy-utca) sarkán terpeszkedett, utoljára 1828-tól 1832-ig játszva benne magyar színésztársaság: Balla Károly társulata, amelynek tagjai közt volt Lendvay Márton, Pergő Celesztin, Pártényi és Pártényiné is. Vala pedig eme Beleznay-kert színháza «a Tudományos Gyűjtemény egykoru kritikája szerint Ivan Kicsiny hogy színpadiáról eovmást taszítáltak le könyökükkel a színjátékok, ha netán öten tolongtak» rajta s a nézőtérén gyalufaflan, «szélek fenyődeszkák»-ból volt az ülés, amelyeken csak viharedzett jurátusok és mesterlegények tudtak lelkesedni.

Elkészült tehát a Nemzeti Színház s 1837. augusztus 22-én boldog könyvek közt megtörtént benne az első előadás. Ahol hajdan a töröknek volt temetője, azután csupa pusztaság szomorkodott és Grassalkovich granáriuma, művészi hajlék kélt ki a földből. A klasszikus stílusban épült ház bal oldalán árnyékos udvar terült el, odább a hangos Beleznay-kert viritott. Az országut felől, ugyancsak Grassalkovich telkén az Egyetemi Fűvészkert terült el, amely 1810-ben került ide, vándorlásai során már a negyedik helyre. A Nemzeti Színház közvetlen környéke még jó sokáig meglehetősen elhanyagolt volt. «Egy vidéki ember levelei Pestről» 1860-ból dotálva a közelben lévő Nemzeti Muzeumot «Pest egyik legromább tájékának» mondják s tudatják, hogy a Grassalkovich herceg-féle granáriumból lakóházat csináltak az országut felőli boltokat ócskavasat áruló zsidóknak adva bétbe. Ebben az esztendőben azonban már a multnak egy diszító emléke is elkerült a Nemzeti Színház elé:

forintot — a derek Tomori Anasztáz
ásával jórészt Pest hölgyei adták össze.
t Dunaiszky László mintázta s 1860.
-én leplezték le igen kedves ünneppéggel.
y mulva melléje került Megyeri Károly
is, amelyet Izsó Miklós készített karrarai
nyból. 1870-ben meg bővült és kicsinosodot
a színház is, átalakítván azt a mai, immár
ulásra szánt, renaissance formájára. Akkor
ék ki előls a két szép platánt, amelyeke
ek az Erzsébet-térre (akkor Ujvásár-tér), aho
s pompáznak.

Múzeum az ereklyéknek.

va-nyitva már a halálra vált öreg épület
Nagy művészek öltözőiben rozoga díszletek
nkodnak s ezeket is viszik már a jövő hé-
Kikezdv a nézőtér széksorai is; ami épen
it belőlük, pár nap mulva szintén vándorutra
k. A ruhatárak napok óta bent a Népszínház
may-utcai raktárában, ami emlékszerű volt
zban, gazdára akadt. A színészpáholy székeit
itték a színház régi tagjai, akiket bizony sok
t füz ehhez a páholyhoz, a sugólyuknak, jó
onyi, Orsai s a többiek birodalmának, sip-
elvitte a direktor a maga ereklyéi közé.
ij színház fölszerelése közé iktatták a ki-
páholy és József főherceg páholyának drága
ait. Majd találkozni fogunk velük a színpadon.
narad hát emlékül az öreg színházból az új
áznak, a Nemzetinek hőskorára emlékeztetők!?
kelt megtudnunk, hogy vannak-e ereklyéi a

Nemzeti Színháznak, amelyek majd visszake-
ek az új épületbe és emlékeztetni fogják a
ségeit, az eljövendő nemzedékeket is a nagy
ra? S örömmel hallottuk az igazgató: Tóth
érdemes szép tervét, hogy valami kedves
umot készül berendezni az új Nemzeti Szín-
an a régiekre emlékeztető ereklyékből. Lám,
ak hát ereklyék! Köszönet érte a szeretetre-
s Palásthy Géának, a direktor s minden
sz és művész «kedves palástiká»-jának és
llami színházunk tüneményes szorgalmu gaz-
ak: Márton Géának, hogy sorra megmu-
ták nekünk ezeket az ereklyéket, elkalauzol-
«képtárban», a szoborgyűjtemény közt és az
i ruhatárban, hogy lássuk a jelmezeket is,
t viselt ama Laborfalvi, Egressy, a
Szerdahelyi, Szigeti, Fánicsy, Me-
ri s mind a többiek, a nagy időkből valók.

A képtár.

hát itt a képtár. Tóth Imre igazgató szo-
ak mind a négy fala tele értékes rézmetsze-

1837-ben épült. Sorra jönnek tovább a szin-
ujjajalakított színházé. Sorra jönnek tovább a szin-
ház minden neves művésze és művésznője, igazgatói,
intendánsai és pártfogói, a régiek majd mindegyike
Barabás rajza alapján készült rézmetszeten. A
legtöbb színjátszó utczaí ruhában van jelen, sok

azonban egy-egy kedvelt szerepében. Például :
Szentpétery mint Zách Felicián, Szerda-
helyi a «Csizmadia mint kisértet» című vigjá-
tékban, Munkácsy Flóra mint Aida, Dobsa
«IV. László»-jában, Szigeti József mint «Viola»,
Feleki Miklós mint Mátyás király, Szigetinek:
«Mátyás király lesz» című darabjában, Egressy
Gábor szintén Mátyás király szerepében s egy bal-
lerina is: Aranyvári Emilia, lábujjhegyen
állva. A galériában van a színjátszók között többi
közt: Fáy, Földváry, a nemes alispán; Mikó
Imre gróf és maga Barabás Miklós képe is.
S itt egy exotikus vendég művésze a Nemzeti Szín-
háznak, az egyetlen, aki a Nemzeti fenn-
nyitása óta idegen nyelven, angolul,
játszott annak színpadján: Joa Ald-
ridge, a néger művész, aki 1853-ban vendég-
szerepelt Shakespeare tragédiájában fenomenális si-
kerrel.

Feltűnik a képek közt két kedves csoportkép.
Az egyikén komoly együttesben: Feleki, Lend-
vay, Szerdahelyi és Pataki József; a má-
sik már vidámabb. A czime: Kóré szerepet
oszt. A színház udvarán ülnek: Bercsényi,
Nagy Imre és Vizvári, mögöttük állnak:
Pintér, Zilahi és Ráthonyi Ákos. Jön pe-
dig a minden idők legkedveltebb szereposztója:
Kóré, nyújtja a paksamétát Vizvárinak, de
ez, mintha kisértetet látna, védekezik, arczára ret-
tenés és undor ülve ki: Ap age Satanas! Mind
a hárman, akik ültek itt vidám hahotával s maga
a jókedvű Kóré is, kint a temetőben.

Három időszak egész művészi személyzetét örö-
kíti meg három hatalmas fotográfia. Paulay és
Beöthy korai, s legutóbb, akik az öreg Nemzeti
Színház udvarán bucsuzkodtak. Egy czifra, furcsa
diploma is elékerül. Szól eképpen:

A Nemzeti Színház tagjai gróf Teleki Sán-
dort, a kolozsvári Nemzeti Színház diszkomédiá-
sát itt történt vendégszerepléseivel (notabene ezek
a vendégszereplések csak a színház udvarán tör-
téntek! Szerk.) egy szívvel és lélekkel a buda-
pesti Nemzeti Színház tisztelétbeli udvari
dísztaggáivá és komédiás Konfráter-
nek választottuk és felruháztuk mindazon jogok-
kal és kiváltságokkal, mik ez állással összekötte
vannak.

Kelt Budapesten, 1833. év október 10. nap-

Aláírva: József (Szigeti) mester és a szin-
ház egy sereg férfi és női tagja.

Az „Érdemkönyv”.

Megbolygatjuk a fiókokat és ládikákat is az
ereklyékért. Itt a szalagok a bécsi színházi ki-
állítás koszorúiról, az ezüst koszorúk, a párisi és
londoni kiállításokon nyert aranyérmek és egy rop-
pant bájos valami: egy pompás kötésű vastag dísz-
könyv: a Nemzeti Színház **Érdemkönyve**. Gyö-
nyörűen rubrikázott könyv ez, ellátva mindama dísz-
szel, ami kijár a kitüntetett hölgyeknek s urak-
nak, akik méltók arra, hogy nevük az Érdemkönyv-
ben megörökíttessék. Hely van a könyvben annyi,
hogy 1837-től, tán míg a világ világ s még két
nap, elférne benne mind a kitüntetett személy s
mert mégsem 1837-el kezdődnek a bejegyzések,
hanem 1852-vel, talán azokon kívül is egynéhányan.
Külön lap van ám szentelve minden kitüntetett-
nek. Neki is fohászunk, hogy kiböngésszük az
Érdemkönyvből a nevezetesebb eseteket és
kezdjük olvasni, amint jönnek:

1852. április 15. Bartáné: Athéni Timon
előadásában részt vett, ámbár betegségét orvosi
bizonyítvánnyal igazolta. — 1852. május 8.
Körösek Leopoldina: Mártha-operában ne-
héz szakmáját egy főpróbával énekelte —
a közönség kétszeri kihívással tüntette ki rend-
kívüli szorgalmáért. — 1852. május 5. Turcsá-
nyi: Két Foscari című operettet Gillyen
rendes sugó megbetegedvén, hibátlanul elsugta
próba nélkül...

A szobrok.

Lapozunk tovább, tovább, végig a szörnyű vas-
tag könyvön, vége, nincs több bejegyzés az Érdem-
könyvben. Odább megyünk tehát, az érdem-
könyvből szelid, vidám napsugarat vivén magunk-
kal a sötét folyosókon által, megyünk a márványba
vésett Érdemkönyvhöz, a szoborgyűjteménybe. Lát-

hatták ezeket a szobrokat a régi Nemzeti Színház
előcsarnokában és viszont látják majd az új épület-
ben. Mégis álló sorra venni az ereklyék közt, hogy
kiknek jutott szobormű. Halmi, Lendvay, Szi-
geti, Kántorné, Prielle, Egressy Gá-
bor, Szerdahelyi Kálmán (roppant hasonlít Mi-
hályira) és József, Megyeri (az Izsó-féle szobor),
Szentpéteri és Tóth József márvány arcza
néz ránk a gyűjteményben. A falakon pedig Bara-
bás Miklós festményei: Szathmáryné Luiza,
Szigligeti, Szerdahelyi Kálmán, Egressy
Gábor arcképe s végül Paulay Ede arcképe.

A ruhatárban.

Márton Géza, a Nemzeti Színház és az Opera-

a fizikai tételt, hogy az ember egyszerre csak egy helyen lehet, mert tökéletesen végzi sokágu munkáját a Nemzetiben s az Operaházban, a csokonay-utcza raktárakban és a zuglói diszletraktárban s mindig éppen ott van, ahol keresi az ember, tehát ez a nagyszerű gazda bevezetett minket a csokonay-utcza ruhatárakba is és megörvendeztetett olyan olyan írott emlékekkel, amiket ő kotort ki annak idején a szemétből.

Óriási termekben katonás rendbe sorakoztatva szoronganak a férfi és női jelmezek. Minden szindarab jelmezei egymás mellett, szépen megszámozva, a bélésbe beleírva a szereplő neve is. És sok ruhán egész história van feljegyezve. Vannak jelmezek, amiket még Egressy Gábor, Fánecy, Laborfalvi Róza, Kovácsné, Bartháné használt s nevük alá jöttek az utódok nevei, őrizve a mult emlékezetét. Megható tudni, hogy ez a «tobákszinű attila» egykor Lendvay Márton vállalt nyomkodta, az aranyhimzésű fehér tunika Kovácsné testén suhogott. Még többet érne azonban, ha kiválogatnák és nyugalomba helyeznék ezeket a relikviákat, hagynák meg eredeti formájukban s ne alakítanák át az anyag csekélyke haszna miatt. Tóth Imre, akinek olyan nagy érzéke van az ilyenek iránt, bizonyosan gondoskodni is fog róla, hogy az új Nemzeti Színház muzeumába besorozza a régi jelmezeket is, mutogatva majd a je'nalóknak s az utódoknak: ez Egressy, az Fánecy vagy Megyery dolmánya, egy-egy est sikere ahhoz a ruhához is fűzők.

Hogy rendre néztük az öreg, de ma is használatos jelmezeket, e'ökerültek a fiókokból holmi ódon könyvek s azokban teméntelen böngészni való. Kezdi a sort ez:

A Pest. Magyar Színház Ruhatára Jegyzőkönyve Augusztus 22-én 1837 Esztendőben kezdve, Irta

Podratzky Ferenc a Nemzeti Színházi Ruhatár gondviselő.

A Nemzeti Színház első napiától kezdve minden darab minden szereplőjének a jelmeze apróra leírva. Tehát kezdődik az ünnepi megnyitó előadás ama 1837 augusztus 22-én és kilép a szinpadra Vörösmarty prólogusában Árpád. Tudjuk már mely diszben. «Tobákszin attila-dolmány arannyal, kék nadrág, párduczbor, sárga csizma, világoskék sisak ezüst czirádával, kard, keztyű, sárga bőrv, kőcsagtoil.» Megelevenednek a ruhatár leltárában: Szigligeti, Hubenai, Havis a többiek, kik elsőkül taposták a Nemzeti Színház szinpadát. Itt van Kovácsné, aki a Prolog-ban a Megvetést személyesítette. Rajta: «aranyhimzésű fehér tunika, spanyolviasz szin római köpeny, nyitott haj, karmazsin bocskor.» Egressy Gábor a Költőt játszotta: «szegényes, de mai világi öltözet»-ben, Udvarhelyi, az Apa, «tisztességes divatos öltözet»-ben jelent meg.

Felvonulnak azután Belizár-ban: Megyery, Bartha, Udvarhelyi, Fánecy, Egressy. Hetényis a többiek s alakjuk a kosztümök leírásában szinte megelevenül.

A következő szindarab czime: Amerikaiak. Ebben Megyery így mutatkozott: «Stráfos Moldon Gérok, stráfos angin pantalon nadrág, merinó mel-lény, csokoládszinő egymásra kapcsolva cipő és tarka strinfli, óvé magas szalma kalap.» Kovácsné is elélibben: «hamuszin ódivatu Gerok, lajblí és nadrág, cipő és hamuszin strinfli, három szegő kalap.» A következő darabban (Arkádiai menyasszony) magyar férfit játszik Bartháné. Ruhája: «magyar nadrág, magyar kalap, magyar spentzel és remek fekete csizma és bő uju ing.» A Kegyentzek-ben Egressyné «arra készített kalzamaika»-ban játszik. S így tovább, bő-

séges kortörténeti, divattörténeti, kulturhistóriaí anyag adódva a leltárban s nem hagyjuk azt veszendőbe.

Bucsuzzunk hát mostanára a ruhatáraktól is. De távozásban illő, hogy a régi Nemzeti Színház erekl'yeiről szólva, megálljunk egy szóra a színház ele-ven erekl'yéi előtt is, a derék emberek előtt, akik évtizedek óta szolgálják az intézetet, a névtelen hősök előtt, akiknek szintén sok részük van a siker-ekben, báncsak mint statiszták sem jutottak soha a közönség elé. Itt van mindjárt a fehér bajuszú Czamper Sándor, tüzoltó őrsvezető, aki harmincz esztendeje örködik a Nemzeti Színházban, «23 éve hál egy azon ágyban» és bizony, most megvallhatjuk, nyolczizben háritotteltüzveszélyt a Nemzetiről, a közönség fejeéről. Szolgálatának ideje alatt ugyanis nyolczszor ütött ki tűz a színházban, vagy a mellette lévő bérházban. Kigyult a színház teteje, kétszer tűz támadt a női ruhatárban, kétszer a gépházban. Mindannyiszor Czauper lélekjelenléte vette elejét a riadalomnak; eloltotta a tüzet s a városi tüzoltóságot csak egyszer vette igénybe. Huszonkét esztendeje szolgálja a színházat egy másik derék tüzoltó is: Lukács Mihály, 34 éves «világosító» Blázy Lajos, 30 éve gépész Gálik Károly, 26 éve ruhatáros Kolladoni Ferencz, 25 éve butortáros Börzsei Sándor és minden színházjáró ismeri idősb Tóth Istvánt, aki 30 éve portás s ugyanannyi ideje öltöztető szabó Somogyi János, aki a színház deresedő haju művészei közül sokat öltöztetett ama ifju éveikben, amikor még mint növendékek statisztáltak a szinpadon.

Hegyi Ödön.